

“QAHRAMONLIK (HEROISM)” KONSEPTINING O‘ZBEK VA INGLIZ TILLARIDAGI LINGVOKULTUROLOGIK MANZARASI (LESIK DARAJADA)

<https://doi.org/10.70728/phil.v05.i03.081>

Akbarova Ruxsorxon Farxodjon qizi
Qo‘qon davlat universiteti

Annotatsiya: Tadqiqotimizda “qahramonlik / heroism” konseptining o‘zbek va ingliz tillaridagi lingvokulturologik manzarasi leksik darajada tahlil qilinadi. Tadqiqot jarayonida har ikki tilning lug‘aviy fondida qahramonlik tushunchasini ifodalovchi asosiy leksik birliklar aniqlanib, ularning semantik tuzilishi, konnotativ ma‘nolari hamda madaniy xususiyatlari qiyosiy jihatdan o‘rganildi. Shuningdek, ushbu birliklarning xalqning tarixiy tajribasi, milliy qadriyatlari va ijtimoiy tasavvurlari bilan qanday bog‘liqligi ko‘rsatib berildi. Tahlil natijalari shuni ko‘rsatadiki, o‘zbek tilida qahramonlik konsepti ko‘proq jasorat, fidoyilik, vatanparvarlik va o‘zini qurbon qilish kabi ma‘naviy qadriyatlar bilan bog‘liq holda ifodalansa, ingliz tilida heroism tushunchasi bravery, courage, self-sacrifice, nobility kabi leksik birliklar orqali namoyon bo‘ladi.

Kalit so‘zlar: qahramonlik konsepti, heroism, lingvokulturologiya, leksik daraja, qiyosiy tahlil, semantik maydon, milliy-madaniy xususiyatlar, til manzarasi, konseptualizatsiya, leksik birliklar

THE LINGUOCULTURAL LANDSCAPE OF THE CONCEPT OF “HEROISM” IN THE UZBEKISTAN AND ENGLISH LANDSCAPES (AT THE LEXICAL LEVEL)

Akbarova Rukhsorkhon Farkhodjon qizi
Kokand State University

Abstract: In our study, the linguocultural landscape of the concept of “heroism” in the Uzbek and English languages is analyzed at the lexical level. In the course of the study, the main lexical units expressing the concept of heroism in the lexical fund of both languages were identified, and their semantic structure, connotative meanings and cultural characteristics were studied comparatively. It was also shown how these units are related to the historical experience, national values and social perceptions of the people. The results of the analysis show that while in the Uzbek language the concept of heroism is more often expressed in connection with spiritual values such

as courage, self-sacrifice, patriotism and self-sacrifice, in English the concept of heroism is expressed through lexical units such as bravery, courage, self-sacrifice, nobility.

Keywords: concept of heroism, heroism, linguoculturology, lexical level, comparative analysis, semantic field, national-cultural characteristics, language landscape, conceptualization, lexical units

Kirish

Manbalarni tahlil qilishdan avval ushbu ishda milliy til manzarasi tushunchasi qanday talqin qilinishini aniqlab olish lozim. Z.D.Popova va I.A. Sternin qarashlariga tayangan holda, milliy til manzarasi milliy konseptosfera, milliy mentalitet va milliy xarakter majmui sifatida tushuniladi¹. Ushbu omillar etnos vakillarining kundalik va tipik vaziyatlardagi xulq-atvorida muntazam namoyon bo'ladi. Mazkur tadqiqot doirasida o'zbek va ingliz til manzaralaridagi milliy o'ziga xoslik qahramonlik xulq-atvorining an'anaviy modellari orqali o'rganiladi. Ushbu modellar leksik birliklar va paremiologik materiallar (maqol va iboralar) orqali ifodalanadi. Ma'lumki, lingvomadaniy konsept mazmunini aniqlashning samarali usullaridan biri - leksikografik manbalarni tahlil qilish hisoblanadi. Bu jarayonda izohli, etimologik va tarixiy lug'atlardan foydalaniladi. Leksikografiya til birliklarini ilmiy asosda tavsiflab, ularning semantik rivojlanishini ko'rsatib beradi.

Mashhur rus tilshunosi Yu.D.Apresyan ta'kidlaganidek, zamonaviy leksikografiyaning muhim vazifalaridan biri - til orqali ifodalangan xalqning kundalik, ilmiy bo'lmagan, oddiy tafakkuri asosida shakllangan dunyo haqidagi tasavvurlarining manzarasini aks ettirishdir². Bu odatiy yo'l, kundalik manzara, axloq, psixologiya, jismoniy va ijtimoiy tasavvurlarni o'z ichiga oladi. Demak, lug'atlar orqali xalqning kundalik ongida mavjud bo'lgan qahramonlik haqidagi qarashlarini aniqlash mumkin. G.A.Bogatova fikriga ko'ra, lug'atdagi so'zlar nafaqat ma'no beradi, balki ijtimoiy, tarixiy va madaniy qatlamlarni ham aks ettiradi³. So'zning lug'atdagi joylashuvi uning semantik rivojlanishini, ma'no kengayishini va madaniy "qo'shimcha ma'nolarini" ochib beradi. Shu sababli lug'atlar qahramonlik konseptining tarixiy va madaniy mazmunini tadqiq etishda muhim manba hisoblanadi.

Adabiyotlar tahlili va metodlar

¹ Попова, З.Д., Стернин И.А. Язык и национальная картина мира [Текст] / З. Д. Попова, И. А. Стернин. — Воронеж, 2003б. — 60 с.

² Апресян, Ю.Д. Избранные труды [Текст]. В 2 т. Т. 1. Лексическая семантика. — М.: Школа «Языки русской культуры», 1995а. - 472 с.

³ Богатова, Г.А. Историко-культурный аспект лексико-грамматического описания русского языка и проблемы менталитета [Текст] // Этническое и языковое самосознание. - М., 1999.

O'zbek tilida qahramonlik quyidagi asosiy leksik birliklar orqali ifodalanadi: qahramon - jasoratli, xalq manfaatini himoya qiluvchi shaxs, jasorat - qo'rquvni yengib, fidokorona harakat qilish, mardlik - erkaklik, vafodorlik va qat'iyat ramzi, fidoyilik - o'z manfaatidan voz kechib, boshqalar uchun xizmat qilish. Bu birliklarda qahramonlik ko'pincha jamoa, xalq, Vatan tushunchalari bilan bog'lanadi. O'zbek til manzarasida qahramonlik axloqiy va ijtimoiy burch sifatida talqin qilinadi. Ingliz tilida heroism konsepti quyidagi asosiy birliklar orqali ifodalanadi: hero - qahramonlik ko'rsatgan shaxs, bravery - qo'rqumaslik, jasorat, courage - qiyinchilikka qaramay harakat qilish, self-sacrifice - o'zini qurbon qilish

Ingliz tilidagi qahramonlik ko'proq individual tashabbus, shaxsiy tanlov va ichki jasorat bilan bog'lanadi. Bu til manzarasida qahramonlik ko'pincha shaxsning mustaqil qarori natijasida yuzaga keladigan hodisa sifatida talqin qilinadi. Shunday qilib, o'zbek va ingliz tillaridagi leksik birliklar tahlili shuni ko'rsatadiki: o'zbek til manzarasida qahramonlik jamoaviylik va axloqiy burch bilan bog'liq bo'lsa, ingliz til manzarasida esa qahramonlik individual jasorat va shaxsiy tanlov asosida talqin qilinadi. Bu farqlar har ikki xalqning tarixiy tajribasi, mentaliteti va madaniy qadriyatlari bilan bevosita bog'liq bo'lib, qahramonlik konseptining til orqali milliy ifodasini yaqqol namoyon etadi. Avval ta'kidlanganidek, til tizimida konsept nomi ko'pincha bitta so'z orqali ifodalanadi. O'zbek va ingliz tillarida "qahramonlik" lingvokulturologik konsepti mos ravishda *qahramonlik* va *heroism* leksemalari orqali nomlanadi. Biroq ko'pgina tadqiqotchilar fikricha, bitta leksik birlik konseptning boy va murakkab mazmunini to'liq ochib bera olmaydi. N.Y. Panchenko ta'kidlashicha, konseptning ifoda shakli tilda uni tavsiflovchi "turli tabiatga mansub sinonimik birliklar majmui (sof leksik, frazeologik va aforistik birliklar)" orqali namoyon bo'ladi. Ushbu birliklar konseptning leksik-semantik paradigmasini hosil qiladi⁴.

S.G.Vorkachevga ko'ra, lingvokulturologik konseptning mazmun rejasi kamida ikki qatlamdan iborat bo'ladi. Birinchidan, barcha til birliklariga xos bo'lgan umumiy semantik belgilar mavjud bo'lib, ular konseptning leksik-semantik paradigmasini birlashtiradi va uning tushunchaviy (yoki prototipik) asosini tashkil etadi. Ikkinchidan esa, faqat ayrim realizatsiyalarga xos bo'lgan, milliy-madaniy etnosemantik xususiyatlar bilan belgilangan semantik belgilar mavjud bo'lib, ular til egalarining mentaliteti va milliy til shaxsi bilan bog'liqdir. Yuqoridagilardan kelib chiqib, lingvokulturologik konseptning til orqali ifodalanishini, xususan uning etnospesifik jihatlarini o'rganishda kompleks yondashuv zarur ekanligi ayon bo'ladi. Bunday yondashuv nafaqat konseptning umumiy, tushunchaviy mazmunini aniqlash, balki uni muayyan xalq vakillari qanday talqin qilishini ham ko'rsatib berishga xizmat qiladi.

⁴ Панченко, Н.Н. Средства объективации концепта «обман» (на материале английского и русского языков) [Текст]: автореф. дис. ... канд. филол. наук. - Волгоград, 1999. - 20 с.

Mazkur tadqiqotda bunday metod sifatida leksik birliklarni kontrastiv tavsiflash metodikasi qo'llaniladi. Kontrastiv tahlilning mohiyati - bir konseptni ifodalovchi leksik birliklarni ikki yoki undan ortiq tillarda qiyosiy o'rganishdan iborat. Ushbu metodika quyidagi asosiy bosqichlarni o'z ichiga oladi: konseptga oid leksik birliklarni izohli lug'atlardan mavzuli uzluksiz tanlab olish; ikki tilli lug'atlar asosida tarjima muvofiqliklarini aniqlash; olingan leksik birliklar izohlarini qiyoslash orqali milliy-madaniy, etnospesifik semantik komponentlarni aniqlash.

Shu tarzda amalga oshirilgan kontrastiv tahlil o'zbek va ingliz tillarida "qahramonlik" konseptining qanday umumiy va milliy o'ziga xos belgilar orqali ifodalanishini aniqlash imkonini beradi. Shu tarzda amalga oshirilgan kontrastiv tahlil o'zbek va ingliz tillarida "qahramonlik" konseptining qanday umumiy va milliy o'ziga xos belgilar orqali ifodalanishini aniqlash imkonini beradi. Kontrastiv tadqiqotdan foydalanishning maqsadga muvofiqligi V.N.Teliya fikriga ko'ra shundan iboratki, u muayyan til birliklarining etnik yoki milliy-madaniy xususiyatlarini aniqlashga qaratilgan bo'lib, bu xususiyatlar oddiy (kundalik) til manzarasi fonida ochib beriladi⁵. Olim ta'kidlaganidek, til mazkur oddiy til manzarasini shakllantirishda bevosita ishtirok etadi va undagi madaniy ma'no qatlamlarini aks ettiradi.

A.T.Xrolenko nuqtayi nazaridan, leksikani kontrastiv tavsiflash jarayonida olingan natijalarning ishonchliligi lug'at tarkibining aniq va bir xil tuzilishga ega ekanligi bilan belgilanadi⁶. Aynan shu jihat leksik birliklarni (va ular orqali ifodalanadigan konseptlarni) taqqoslash usuli yordamida to'g'ri qiyoslash imkonini beradi. Tadqiqotchining fikricha, mazkur metodika so'z tarkibidagi invariant (umumiy) va spetsifik (milliy o'ziga xos) semantik unsurlarni aniqlash uchun ishonchli empirik material taqdim etadi. Shuningdek, A.T.Xrolenko ta'kidlashicha, qiyosiy tahlil faqat alohida leksik birliklar darajasidagina emas, balki leksik-semantik guruhlar, leksik-grammatik guruhlar (masalan, so'z turkumlari) hamda butun leksikonlar darajasida ham amalga oshirilishi mumkin⁷. Shu bois kontrastiv tahlil operatsion jihatdan qulay, yuqori darajadagi ishonchlilik va dalillilikka ega metod sifatida baholanadi.

Tadqiqotimizda o'zbek va ingliz lingvomadaniyatlarida qahramonlik konseptini ifodalovchi leksik birliklarning kontrastiv tavsifi I.A.Sterninning "*Kontrastiv lingvistika*" asarida bayon etilgan metodik yondashuv asosida amalga oshiriladi⁸. Ushbu metodika kontrastiv lingvistik tadqiqotlar uchun nazariy va amaliy asos bo'lib

⁵ Телия, В.Н. Первоочередные задачи и методологические проблемы исследования фразеологического состава в контексте культуры [Текст] // Фразеология в контексте культуры. - М.: Школа «Языки русской культуры», 1999. - С. 13-24.

⁶ Хроленко, А.Т. Основы лингвокультурологии [Текст]. - М.: Флинта: Наука, 2005- 184 с.

⁷ Хроленко, А.Т. Основы лингвокультурологии [Текст]. - М.: Флинта: Наука, 2005- 184 с.

⁸ Стернин, И.А. Контрастивная лингвистика [Текст]. - Воронеж: Истоки, 2004,- 189 с.

xizmat qiladi. I.A.Sternin tomonidan ilgari surilgan kontrastiv lingvistikaning asosiy negizlari quyidagilardan iborat:

a) kontrastiv tadqiqotlar istalgan miqdordagi tillarni emas, balki ikki til ya'ni tadqiqotchining ona tili va o'rganilayotgan chet tilini qamrab oladi. Mazkur ishda bu tillar o'zbek va ingliz tillari hisoblanadi;

b) tadqiqot jarayoni ona tilidagi birlikdan (o'zbek tilidan) ikkinchi tildagi (ingliz tilidagi) mavjud bo'lgan muqobillariga qarab olib boriladi;

c) kontrastiv tadqiqotning asosiy maqsadi - bir til birligining semantik va funksional xususiyatlarini ikkinchi tildagi mos birliklar bilan qiyoslash orqali farqli jihatlarni aniqlashdan iborat. Bunda asosiy e'tibor farqlarga qaratiladi, o'xshashliklar esa qiyoslash jarayonida tabiiy ravishda namoyon bo'ladi⁹.

Natijalar va muhokamalar

Leksik birliklarni kontrastiv tahlil qilish jarayonida tadqiqotchi muayyan terminologik apparatga tayanadi. Ushbu apparat kontrastiv lingvistikaning asosiy tushunchalarini o'z ichiga oladi va ular o'zbek hamda ingliz tillaridagi qahramonlikka oid leksikani tahlil qilish jarayonida keng qo'llaniladi:

- Tillaro muvofiqliklar - bu turli tillarga mansub bo'lib, ma'no tarkibi (semantik tuzilishi) jihatidan o'xshashlikka ega bo'lgan leksik birliklardir. Ular tarjimada doimiy qo'llanilishi shart bo'lmay, ayrim maxsus kontekstlarda yoki nazariy jihatdan bir-biriga mos kelishi mumkin¹⁰;

- Kontrastiv juftlik - qiyoslanayotgan tillarda tillaro muvofiqlik munosabatida bo'lgan ikki leksik birlik kontrastiv tahlilning asosiy obyekti sifatida ko'riladi¹¹;

- So'z semantikasining milliy o'ziga xosligi - bu bir til birligining ma'nosida qiyoslanayotgan boshqa tildagi semantik jihatdan yaqin birliklardan farqlovchi milliy-madaniy xususiyatlarning mavjudligidir¹²;

- Tarjima muqobili - ikki xil tilga mansub bo'lib, ikki tilli lug'atlarda qayd etilgan va tarjima amaliyotida muntazam qo'llaniladigan birliklardir. Tarjima muqobillari tillaro muvofiqliklarning xususiy ko'rinishi hisoblanadi¹³;

- Bir muqobilli so'zlar - bunday holatda manba tilidagi bitta leksik birlikka qiyoslanayotgan tilda faqat bitta birlik mos keladi¹⁴;

- Ko'p muqobilli so'zlar - bunda esa manba tilidagi bitta birlikka qiyoslanayotgan tilda bir nechta leksik birlik mos keladi¹⁵;

- Ekvivalentsiz (endemik) birliklar - faqat bitta tilda mavjud bo'lib, ikkinchi tilda leksik muqobilga ega bo'lmagan birliklardir¹⁶;

⁹ Стернин, И.А. Контрастивная лингвистика [Текст]. - Воронеж: Истоки, 2004, - 189 с.

¹⁰ Стернин, И.А. Контрастивная лингвистика [Текст]. - Воронеж: Истоки, 2004, - 25 с.

¹¹ Стернин, И.А. Контрастивная лингвистика [Текст]. - Воронеж: Истоки, 2004, - 60 с.

¹² Стернин, И.А. Контрастивная лингвистика [Текст]. - Воронеж: Истоки, 2004, - 77 с.

¹³ Стернин, И.А. Контрастивная лингвистика [Текст]. - Воронеж: Истоки, 2004, - 67 с.

¹⁴ Стернин, И.А. Контрастивная лингвистика [Текст]. - Воронеж: Истоки, 2004, - 25 с.

¹⁵ Стернин, И.А. Контрастивная лингвистика [Текст]. - Воронеж: Истоки, 2004, - 26 с.

• Lakuna - bir tilda mavjud bo'lgan leksik birlikning ikkinchi tilda mutlaqo mavjud emasligi, ya'ni tillararo muvofiqlikning yo'qligi holatidir¹⁷ (Sternin, 2004; Popova, Sternin, 2003: 19).

Ingliz va o'zbek tillaridagi qahramonlik tushunchasi turli tillarda milliy-madaniy qadriyatlar bilan chambarchas bog'liq bo'lib, bu tushuncha til tizimida alohida leksik-semantik qatlamni tashkil etadi. O'zbek va ingliz tillarida qahramonlikni ifodalovchi leksik birliklar nafaqat jasorat va mardlik g'oyalarini, balki jamiyat tomonidan ideal sifatida baholangan axloqiy-me'yoriy mezonlarni ham aks ettiradi. Kontrastiv tahlil jarayonida mazkur leksikaning semantik hajmi, baholovchanlik darajasi hamda stilistik xususiyatlari aniqlanadi. O'zbek tilida qahramonlik leksikasi ko'proq epik, kollektiv va ma'naviy yuksaklik bilan bog'liq bo'lsa, ingliz tilida ushbu tushuncha individual muvaffaqiyat, shaxsiy tashabbus va liderlik kabi fazilatlar bilan chambarchas aloqador holda namoyon bo'ladi. Bu farq ikki til egalari ongidagi qahramon obrazining turlicha konseptuallashtirilishini ko'rsatadi.

Qahramonlik leksikasining dastlabki bazaviy ro'yxati o'zbek tilining izohli lug'atlarida qayd etilgan leksik birliklarni to'liq qamrab olish metodiga tayangan holda shakllantirildi. Tadqiqot materiali sifatida o'zbek tilining asosiy izohli lug'atlaridan foydalanildi va ularda uchraydigan qahramonlik semasini ifodalovchi leksik birliklar izchil tarzda tanlab olindi. Ushbu yondashuv tadqiqot obyektni imkon qadar to'liq va tizimli tarzda qamrab olish imkonini berdi.

Mazkur bosqichda qahramonlik tushunchasi bilan bevosita bog'liq bo'lgan leksik birliklar semantik jihatdan tahlil qilinib, ularning umumiy va farqlovchi belgilari aniqlandi. Natijada qahramonlik konseptining yadroviy mazmunini ifodalovchi quyidagi leksik birliklar ajratib ko'rsatildi: *qahramon, qahramonlik, jasorat, mardlik, botirlik, dovyuraklik, jur'at, shijoat, matonat, fidoyilik, vatanparvarlik, g'alaba, g'olib, iroda, sharaf, shon-shuhrat, nomus, oriyat, jasur, mardona, dadil, qo'rqmas, fidokor, o'zini qurbon qilish*.

Mazkur leksik birliklar qahramonlik konseptining mazmuniy yadrosini tashkil etib, unda jasorat, ma'naviy barqarorlik, ijtimoiy mas'uliyat hamda yuksak axloqiy qadriyatlar mujassamlanadi. Shuningdek, ushbu birliklar orqali qahramonlik tushunchasining shaxsiy va ijtimoiy o'lchovlari o'zaro uzviy bog'langan holda namoyon bo'ladi.

Keyingi bosqichda qahramonlik leksikasining bazaviy ro'yxatini kengaytirish maqsadida aniqlangan leksik birliklar o'zbek va ingliz tillari doirasida qiyosiy-semantik yondashuv asosida qayta ko'rib chiqildi. Ushbu jarayonda har ikki tilning izohli va sinonimik lug'atlarida qayd etilgan birliklar tahlil qilinib, qahramonlik

¹⁶ Стернин, И.А. Контрастивная лингвистика [Текст]. - Воронеж: Истоки, 2004, - 34 с.

¹⁷ Попова, З.Д. Очерки по когнитивной лингвистике [Текст] / З. Д. Попова, И. А. Стернин. - Изд. 3-е, стереотип. - Воронеж, 2003а. - 192 с.

semasini ifodalovchi qo'shimcha leksik birliklar aniqlashtirildi. Natijada bazaviy ro'yxat qahramonlik tushunchasining turli semantik qirralarini aks ettiruvchi birliklar bilan boyitildi.

Mazkur leksik birliklar qahramonlik konseptining mazmuniy doirasini kengaytirib, unda jasorat va mardlik bilan bir qatorda ma'naviy qat'iyat, tavakkalchilik, fidoyilik, ijtimoiy mas'uliyat hamda baholovchanlik kabi semantik komponentlarning mavjudligini ko'rsatadi. Bu esa qahramonlik tushunchasining faqat individual fazilat sifatida emas, balki ijtimoiy va madaniy hodisa sifatida shakllanganini tasdiqlaydi. O'zbek tilida qahramonlik tushunchasi mustaqil leksik-semantik guruh sifatida shakllangan bo'lib, u asosan xalq og'zaki ijodi, tarixiy manbalar hamda badiiy adabiyot orqali boyib borgan. Bahodir, botir, mard, jasur, dovyurak, alp, yigit, fidoyi, vatanparvar, or-nomusli kabi leksik birliklar ushbu konseptning yadroviy qatlamini tashkil etadi.

Ingliz tilida esa qahramonlik tushunchasi hero, bravery, courage, valour, gallantry, fortitude, boldness, self-sacrifice, patriotism kabi leksik birliklar orqali ifodalanib, ular shaxsning jasorati, axloqiy qat'iyati va jamiyat oldidagi mas'uliyatini aks ettiradi. Har ikki til materiallari qiyosiy tahlil qilinganda, qahramonlik konseptining umumiy semantik yadrosi o'xshash bo'lsa-da, uning ifodalanish vositalari va baholovchi komponentlari milliy-madaniy omillar ta'sirida turlicha namoyon bo'lishi aniqlanadi. Mazkur holat qahramonlik konseptini o'zbek va ingliz tillari doirasida qiyosiy-lingvokognitiv hamda leksik-semantik jihatdan o'rganishning dolzarbligini asoslaydi.

O'zbek tilida qahramonlik tushunchasi tarixiy, madaniy va axloqiy qadriyatlar bilan chambarchas bog'liq bo'lib, u asosan mardlik, jasorat, fidoyilik va vatanparvarlik g'oyalari orqali ifodalanadi. O'zbek tilidagi qahramonlik LSGsining bazaviy birliklari sifatida quyidagi leksik birliklarni ajratish mumkin: *bahodir, botir, mard, jasur, dovyurak, alp, fidoyi, yigit, or, or-nomus, vatanparvarlik, sadoqat, jasorat, qahramon, matonat, jur'at*. Mazkur birliklar qahramonlikning ichki axloqiy mezonlari, ya'ni shaxsning ma'naviy kuchi, vijdoni va jamiyat oldidagi mas'uliyatini ifodalaydi. O'zbek tilida qahramonlik ko'pincha tashqi shijoatdan ko'ra axloqiy yetuklik va ma'naviy poklik bilan baholanadi.

Ingliz tilida qahramonlik leksikasi asosan individual muvaffaqiyat, liderlik, jasoratli qaror va shaxsiy tashabbus bilan bog'liq holda shakllangan. Ingliz tilidagi qahramonlik LSGsining asosiy birliklari quyidagilardan iborat: *hero, bravery, courage, fearless, bold, valiant, warrior, champion, sacrifice, determination, patriotism, selflessness*. Ushbu leksik birliklar qahramonlik tushunchasining faol harakat, xavfni ongli ravishda qabul qilish va shaxsiy mas'uliyat komponentlarini ifodalaydi. Ingliz tilida qahramon obrazi ko'pincha individual shaxs, uning irodasi va jamiyatdagi yetakchi roli bilan bog'liq holda talqin qilinadi.

Qiyosiy tahlil shuni ko'rsatadiki, o'zbek va ingliz tillarida qahramonlik leksikasi umumiy semantik yadroga ega bo'lsa-da, uning konseptual talqini turlicha namoyon bo'ladi. O'zbek tilida qahramonlik ko'proq jamoaviy manfaat, vatan va or-nomus bilan bog'langan bo'lsa, ingliz tilida u individual muvaffaqiyat va shaxsiy jasorat orqali ifodalanadi. Masalan, o'zbek tilidagi *mardlik* va *or* tushunchalari qahramonlik konseptining markaziy elementi hisoblanadi, ingliz tilida esa *courage* va *bravery* tushunchalari ko'proq faol harakat va xavfni yengish jarayoni bilan izohlanadi. Bu holat har ikki tilda qahramonlik leksikasining lingvomadaniy xususiyatlarini ochib beradi. Shunday qilib, o'zbek va ingliz tillarida qahramonlik leksikasining leksik-semantik guruh sifatida o'rganilishi qahramonlik tushunchasining semantik tuzilishi, baholovchanlik darajasi va madaniy asoslarini aniqlashga xizmat qiladi.

Xulosa: Tadqiqot natijasida qahramonlik tushunchasini ifodalovchi leksik birliklarning bazaviy ro'yxati shakllantirildi. Ushbu ro'yxatga jami 80 ta leksik birlik kiritildi. Leksik materialni tanlash jarayonida bir ildizdan yasalgan, ma'nodosh yoki semantik jihatdan juda yaqin bo'lgan birliklar orasida takrorlanishning oldini olish maqsadida, ma'no hajmi kengroq va semantik jihatdan umumlashtiruvchi xususiyatga ega bo'lgan leksik birliklarga ustuvorlik berildi.

Masalan, o'zbek tilida *olijanob* va *olijanoblik* birliklari orasida qahramonlikni bevosita shaxs sifatida ifodalovchi sifat birligi tanlandi; *jasorat* va *jasur* juftligida esa abstrakt tushunchani ifodalovchi birlikka nisbatan harakat va xulq-atvorni tavsiflovchi shakl ustun deb qaraldi. Xuddi shuningdek, ingliz tilida *heroic* va *heroism*, *brave* va *bravery* kabi juftliklar orasida semantik qamrovi kengroq bo'lgan birliklar tanlab olindi. Bunday yondashuv leksik-semantik guruh tarkibini ixcham, ammo mazmunan to'liq shakllantirish imkonini berdi. Keyingi bosqichda aniqlangan leksik birliklar struktur-semantik tasnif asosida ichki kichik guruhlariga ajratildi. Qahramonlik leksikasining leksik-semantik guruhi doirasida, eng avvalo, qahramon shaxsiga xos sifat va fazilatlarni ifodalovchi birliklar alohida ajratildi.

Foydalanilagan adabiyotlar

1. Маслова В.А. Лингвокультурология. - Москва: Академия, 2001.
2. Карасик В.И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. - Волгоград: Перемена, 2002.
3. Кубрякова Е.С. О концепте и концептосфере языка. - Москва: Наука, 1996.
4. Телия В.Н. Русская фразеология: семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты. - Москва: Школа «Языки русской культуры», 1996.
5. Вежицкая А. Язык. Культура. Познание. - Москва: Русские словари, 1997.

6. Lakoff G., Johnson M. *Metaphors We Live By*. - Chicago: University of Chicago Press, 1980.
7. Wierzbicka A. *Understanding Cultures through Their Key Words*. - Oxford: Oxford University Press, 1997.
8. Sharipov M. *Til va madaniyat munosabatining nazariy asoslari*. - Toshkent: Fan, 2012.
9. Safarov Sh. *Kognitiv tilshunoslik*. - Toshkent: Universitet, 2008.
10. G'afforov N. *Til va milliy madaniyat*. - Toshkent: Yangi asr avlodi, 2010.
11. Boym A. *The Future of Nostalgia*. - New York: Basic Books, 2001.
12. Kramsch C. *Language and Culture*. - Oxford: Oxford University Press, 1998.
13. Hall E.T. *The Silent Language*. - New York: Anchor Books, 1973.
14. Barthes R. *Mythologies*. - New York: Hill and Wang, 1972.
15. Gumbrecht H.U. *Production of Presence: What Meaning Cannot Convey*. - Stanford: Stanford University Press, 2004.